UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

"In dienste vant suyckerenbacken." De Amsterdamse suikernijverheid en haar ondernemers, 1580-1630

Poelwijk, A.H.

Publication date
2003

Link to publication

Citation for published version (APA):
Poelwijk, A. H. (2003). *"In dienste vant suyckerenbacken." De Amsterdamse suikernijverheid en haar ondernemers, 1580-1630*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam]. Verloren.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:17 Nov 2026

Bijlagen

Bijlage 1 De onderzoeksgroep: de Amsterdamse suikerondernemers, 1580-1630

	naam	*geboorte- en sterftejaar*[1]	*herkomst (/oorspronkelijke herkomst)*[2]	*attestaties als suikerbakker*
	Thomas Alsten [Bloemert]	(1581?-?)		1604-1613
	Abraham Anthonisz	(1586?-1633)		1613-1617
	Godefroy van Arckel	(1578?-?)	Breda	1620-1637
	Laurens Joosten Baeck	(1570-1642)	Antwerpen	1608-1639
5.	Hans vanden Bergh	(1573?-1633)	Diest/Antwerpen	1604-1627
	Pieter van den Berge	(1563?-?)	Antwerpen	1610-1613
	Gillis vanden Bogaert	(1589?-1654)	Antwerpen	1614-1655
	Guilliaume vanden Broeck	(1595?-?)	Hamburg	1618-1640
	Pieter vanden Broeck	(1592-1633)		1604
10.	Thonis vanden Broeck	(1574?-?)		1595
	Hendrik Willem Brouwer	(1585?-?)	Bonn	1611
	Nicolaes van Damme	(1588?-?)	Antwerpen	1630
	Sijmon Dircxz	(1570?-?)	Haarlem	1596
	Abraham Dirxsz	(1582?-?)	Den Bosch	1603
15.	Jan Duijvensz	(1585?-1619)		1606
	David Eggericx	(1599?-?)	Antwerpen	1620-1641
	Nicolaes du Gardijn	(1572-1611)	Emden/Antwerpen	1607-1630
	Peter Garett	(1556-1633)	Antwerpen	1598-1633
	Roelandt Garnier	(1562?-1599)	Ieper/Antwerpen	1581-1597
20.	Jan Geurtsz	(1593?-1662)	Hamburg	1617
	Robert Gontier	(1586?-?)	Arras	1618
	... Hanswijn	(1606?-?)		1627
	Jan Heijdeman	(1600?-?)	Osnabrück?	1626-1630
	Jeronimus Hilmers	(1561?-1591)	Emden/Antwerpen	1582-1583
25.	Jan Jacobsz Suijckerbacker	(1580?-?)	Dordrecht	1606-1634
	Rombout Jacobs de oude	(1550?-1619)	Antwerpen	1601-1603
	Rombout Jacobs de jonge	(1585-1652)	Amsterdam/Antwerpen	1610
	Egbert Jansz	(1559?-1621)	Kamperveen	1598-1621
	Nicolaes Kaesenbroot	(1587?-?)		1603-1613
30.	Medaert de Kellenaer	(1561?-1618)	Antwerpen	1584-1610
	David van Kessel	(1571-1629)	Antwerpen	1618-1626

1 Een vraagteken achter het geboortejaar wil zeggen dat de ondernemer in dat jaar in ieder geval, maar waarschijnlijk eerder, ter wereld was gekomen. Bij het sterftejaar duidt een vraagteken op een tijdstip waarop de suikerbakker in ieder geval niet meer in leven was.

2 In principe is hier de herkomstplaats genoteerd. Wanneer deze bekend is en afwijkt, is de oorspronkelijke herkomst achter de herkomstplaats opgenomen.

	Gillis van Keijssel	(1568-1625)	Antwerpen	1600-1621
	Cornelis van Coeschot de oude	(1564?-1628)	Antwerpen	1619-1623
	Cornelis van Coeschot de jonge	(1595?-1641)	Antwerpen	1620-1623
35.	Daniel van Coeschot	(1599?-1680)	Antwerpen	1620-1623
	Hendrick Colijn	(1593-1651)	Amsterdam	1624-1631
	Guilliam de Lecluse	(1566-?)	Antwerpen	1604-1608
	Hendrick Leuckeman	(1552-?)	Den Bosch	1591-1610
	David de l'Hommel de oude	(1564?-1599)	Antwerpen	1584-1599
40.	Hans de l'Hommel de jonge	(1575?-1632)	Antwerpen	1595-1632
	Pieter Lievisz	(1562-?)		1597
	Pieter de Loo	(1603-1659)	Rouen	1629-1639
	Gabriel Lost	(1579?-1666)	Antwerpen	1613-1668
	Abraham Loovelde	(1583?-1649)		1613
45.	Francois Luijs/Lodewijcksz	(1558?-?)	Antwerpen	1579
	Melchior Matthijsz	(1571?-1639)	Antwerpen	1608
	Martin de Maijer	(1568-1629)	Antwerpen	1612-1626
	Jacques Merchijs	(1580?-1615)	Rotterdam/Antwerpen	1622
	Philips Metsue	(1575?-1652)	Antwerpen	1622-1643
50.	Jeremias Michielsz	(1567?-?)	Antwerpen	1593-1615
	Hendrick Molkanen	(1585?-?)	Mechelen	1615
	Guilliam Moors	(1593?-1638)	Antwerpen	1621-1638
	Paulus de Morimont	(1557?-?)	Hamburg/Antwerpen	1577-1620
	Harmen Munick	(1581?-?)	Schüttdorf?	1610-1637
55.	Adam Nijs	(1562?-1623)	Antwerpen	1597-1623
	Hans Nijs	(1580?-1657)	Antwerpen	1622-1642
	Adam Nuijts	(1562?-?)	Antwerpen?	1608-1611
	Cornelis Nuijts	(1575?-1661)	Antwerpen	1616-1661
	David Nuijts	(1567?-1631)	Antwerpen	1607-1654
60.	Hans de Oester	(1581?-?)		1602
	Abraham Hansz Pelt	(1597-1673)	Amsterdam/Antwerpen	1625-1659
	Andries Pelt	(1591?-1666)	Antwerpen	1627-1647
	Arnout Pelt	(1599?-1651)	Amsterdam/Antwerpen	1630-1651
	Hans [Abrahamsz] Pelt [de oude]	(1567-1628)	Antwerpen	1605-1627
65.	Hans Pels	(1568?-1619)	Antwerpen	1588-1619
	Hans Pelt [de jonge]	(1600?-1668)	Amsterdam/Antwerpen	1630-1671
	Pieter Pels	(1563?-1631)	Antwerpen	1584-1601
	David de Prins	(1581?-1625)	Brussel	1612-1625
	Sear Jasus de Raed	(1577?-?)	Engeland	1598
70.	Pieter van Raij	(1593?-1640?)		1625-1631
	Raimond Render	(1572?-1625)	Keulen	1601
	Cornelis Schellinger	(1555?-1635)		1614-1622
	Reijnier Scholier	(1580?-1622)	Antwerpen	1598-1613
	Jan Soolmans	(1560-1626)	Antwerpen	1598-1609
75.	Jan van der Stappen/Verstappen	(1592?-1625)	Dordrecht	1621-1629
	Jan Tieboel	(1598?-1645)	Emmerik	1618-1619
	Paulus Timmermans	(1590?-1660)	Riga	1616-1662
	Jan Tivart	(1575-1633)	Wesel	1611-1628
	Jan van Veldesteijn	(1592?-1666)	Aken	1622-1665
80.	Lucas van der Venne	(1573?-1658)	Antwerpen	1618
	Hans Verbiest	(1573?-1617)	Antwerpen	1601-1612

	Dirck Verbrugge/van Brugge	(1577?-1640)		1607-1639
	Christoffel Verheijden	(1599?-?)		1620-1623
	Michiel Verneij	(1591?-1640)	Antwerpen	1614-1627
85.	Hans Verspreet	(1566?-1627)	Antwerpen	1627
	Johannes Verspreet	(1603-1653)	Antwerpen	1630-1656
	Reijnier Verspreet	(1552?-1624)	Antwerpen	1584-1612
	Samuel Verspreet	(1593-1629)	Amsterdam/Antwerpen	1625-1628
	Berent Jansz Vrijdach	(1582?-?)	Kampen	1606-1620
90.	Hans van der Weijert	(1602?-?)		1623
	Guilliaume (de) Wijs	(1563-1611)	Antwerpen	1586-1609
	Rochus Wijs	(1563?-?)	Antwerpen	1586-1594

Bijlage 2 De prijzen van de verschillende soorten suiker

> "The steady and cumulative decline in the relative price of sugars is clear enough, in spite of occasional short-term increase."[3]

In zijn boek over de plaats van suiker in de geschiedenis, doet Mintz een aantal beweringen over de ontwikkeling van de prijs van suiker.[4] Wanneer in de vijftiende eeuw een begin wordt gemaakt met de teelt van rietsuiker op eilanden in de Atlantische Oceaan en daardoor de aanvoer van ruwe suiker naar Europa toeneemt, zo stelt hij, daalt aan het einde van die eeuw ook de suikerprijs. Daarna volgt rond het midden van de zestiende eeuw een relatief geringe prijsstijging. In de loop van de zeventiende eeuw nam de suikerproductie, nu voornamelijk gesitueerd in Brazilië, toe en bleef de suikerprijs in Europa dalen. Hierdoor kwam suiker voor een groter deel van de Europese bevolking binnen het bereik, aldus Mintz.

Mintz volgt hier mijns inziens een nogal simplistische redenering door de ontwikkeling van de suikerprijs vrijwel uitsluitend te koppelen aan de toe- dan wel afname van de productie van ruwe suiker in het Atlantisch gebied. De vraag naar suiker vanuit Europa lijkt hij hierbij volledig te negeren. De lichte stijging van de prijs die hij constateert rond 1550 bijvoorbeeld kan zijn veroorzaakt omdat de vraag sneller groeide dan de productie.

Het is mogelijk om de loop van de suikerprijs vanaf de vijftiende tot en met de zeventiende eeuw te volgen, en op die manier de visie van Mintz aan te vullen dan wel te nuanceren. Voor de periode vanaf de late middeleeuwen tot aan het einde van de zestiende eeuw, zijn namelijk prijzen bekend uit Antwerpen, terwijl voor de prijzen op de Amsterdamse Beurs vanaf 1609 de *Prijsgeschiedenis* van Posthumus kan worden gebruikt.[5]

Van der Wee gebruikt in zijn studie over het zestiende-eeuwse Antwerpen prijzen van suiker die zijn gebaseerd op prijzen die door instellingen als zieken- en armenhuizen op de Antwerpse Sint Bavo jaarmarkt in oktober betaald werden. Hij maakt daarbij onderscheid tussen brood- en poedersuiker. De prijs van broodsuiker toont een vrij onrustig beeld (zie grafiek B2.1). Aan het einde van de veertiende eeuw, zien we een korte perio-

3 Mintz, *Sweetness and power*, 159-160.

4 Mintz, *Sweetness and power*, 159-160.

5 Antwerpse prijzen in: Van der Wee, *The growth of the Antwerp market*, I, 318-321. Prijzen op de Amsterdamse Beurs in: Posthumus, *Nederlandsche prijsgeschiedenis*, I, 119-125.

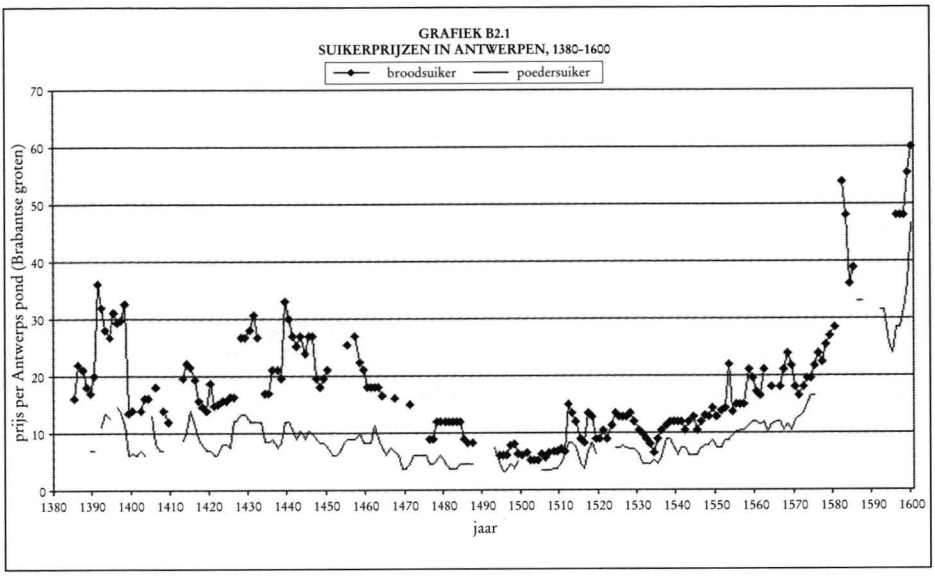

Bron: Van der Wee, *The growth of the Antwerp market*, I, 318-324.

de van hoge prijzen voor suiker. Daarna valt een scherpe daling te constateren, direct gevolgd door een stijgende tendens tot circa 1440. Dan breekt een periode van 10 jaar aan met relatief hoge suikerprijzen. Vanaf 1455 echter begint een sterke daling, die duurt tot het begin van de zestiende eeuw. Dan vangt een stijgende lijn aan voor de prijs van in Antwerpen aangekochte suiker. In de tweede helft van de eeuw en meer specifiek het laatste kwart versnelt deze prijsstijging spectaculair.

Een gelijksoortige ontwikkeling als bij de prijs van broodsuiker, is te zien bij die van poedersuiker (grafiek B2.1). De fluctuaties in de prijs zijn echter duidelijk minder. Het prijsniveau van poedersuiker ligt gedurende de gehele periode lager dan dat van broodsuiker. Het verschil tussen de prijs van broodsuiker en die van poedersuiker wordt kleiner vanaf ongeveer 1450 om aan het einde van de zestiende eeuw opnieuw te groeien. De eerste 50 à 60 jaar van de hier bestudeerde periode tonen een vrij stabiele prijs, ondanks enige schommelingen. Vanaf ongeveer 1440 zette echter een duidelijke daling in, die de volgende 100 jaar het prijsniveau van poedersuiker laag hield. Pas rond het midden van de zestiende eeuw begon een stijging in te zetten die in de laatste drie decennia sterk versnelde.

De sterk verhoogde prijs van broodsuiker moet zijn veroorzaakt door een vraag die sterker toenam dan de productie. Twee factoren zorgden ervoor dat de vraag naar suiker toenam. De bevolking van West-Europa groeide aan het einde van de zestiende eeuw sterk. Hierdoor ontstond een groter afzetgebied. Omdat suiker een luxeproduct was en dit ook in de zeventiende eeuw nog zou blijven, was een dergelijke algemene bevolkingstoename echter niet voldoende om de vraag te doen toenemen.

De economie van Noordwest-Europa kende aan het einde van de zestiende eeuw ook een duidelijke groei. Mede hierdoor ontstond een in omvang toenemende groep van kapitaalkrachtige personen, die zich de consumptie van suiker financieel kon veroorloven. Statusverhogende aspecten van suikergebruik kunnen hierbij tevens een rol hebben gespeeld.

GRAFIEK B2.2
PRIJS VAN DE RAFFINADE AAN DE AMSTERDAMSE BEURS, 1600-1700

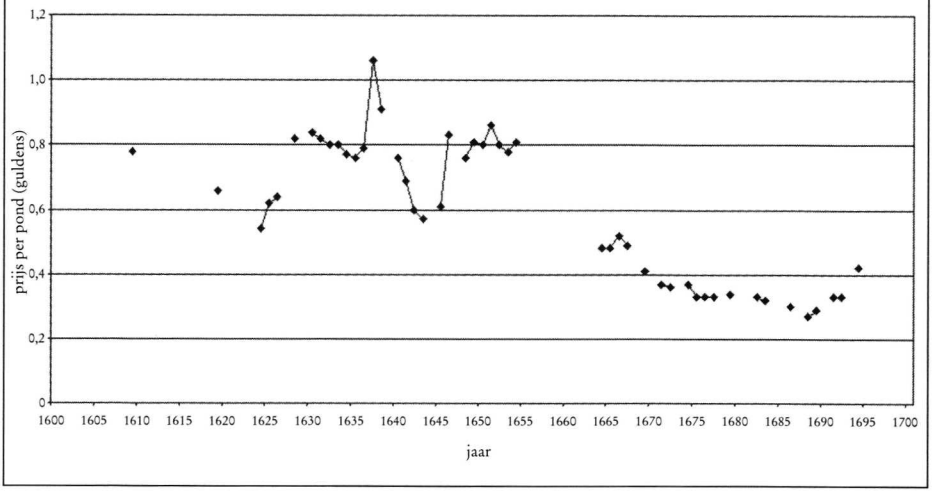

Bron, Posthumus, *Nederlandsche prijsgeschiedenis*, I, 138, 139.

Op twee fronten werd dus de vraag naar suiker vergroot. Ook het aanbod van (ruwe) suiker onderging echter een verandering. Voornamelijk in Brazilië vond in deze periode een uitbreiding van de teelt van rietsuiker plaats. Gevolg was dat steeds meer suiker in West-Europa werd ingevoerd. De expansie van de internationale en overzeese handel droeg hiertoe mede bij. De gegroeide suikerproductie kon nu zeer effectief naar West-Europa worden vervoerd om daar op de stapelmarkt (eerst Antwerpen en later Amsterdam) verkocht te worden. Toch moet worden aangenomen dat deze groei de toename van de vraag niet kon bijhouden en de prijs steeg. Een toename van de vraag is tevens goed te rijmen met de stijging in het aantal suikerraffinaderijen in Amsterdam aan het einde van de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw.

Wanneer we de ontwikkeling van de prijs van geraffineerde suiker (raffinade) aan de Amsterdamse Beurs in de zeventiende eeuw bezien (zie grafiek B2.2), valt op dat tot het midden van de jaren dertig sprake was van een stijging. In de volgende tien jaar vond een daling plaats, maar daarna herstelde de suikerprijs weer en handhaafde zich op een redelijk hoog niveau tot circa 1655. Pas in de jaren zestig vinden we een gereduceerde suikerprijs terug, die in het vervolg van de eeuw een dalende tendens vertoonde. Deze ontwikkeling werd veroorzaakt door de toenemende productie van ruwe suiker in de verschillende Europese kolonies in Zuid-Amerika en een hierbij achterblijvende vraag.

Tevens is het mogelijk te kijken naar de ontwikkeling van de prijs van enkele soorten geraffineerde suiker op de Amsterdamse stapelmarkt. Wanneer we die van raffinade, witte kandij, melissuiker, moscovade en suikersiroop tegen elkaar uitzetten in een grafiek (grafiek B2.3), valt een aantal zaken direct op.

Siroop was in wezen een restproduct dat in diverse fasen van de fabricage van suiker vrijkwam. Een deel ervan werd opnieuw in het productieproces gebracht en een deel werd direct verkocht. Hier bestond namelijk wel degelijk een markt voor. Het is al vermeld dat

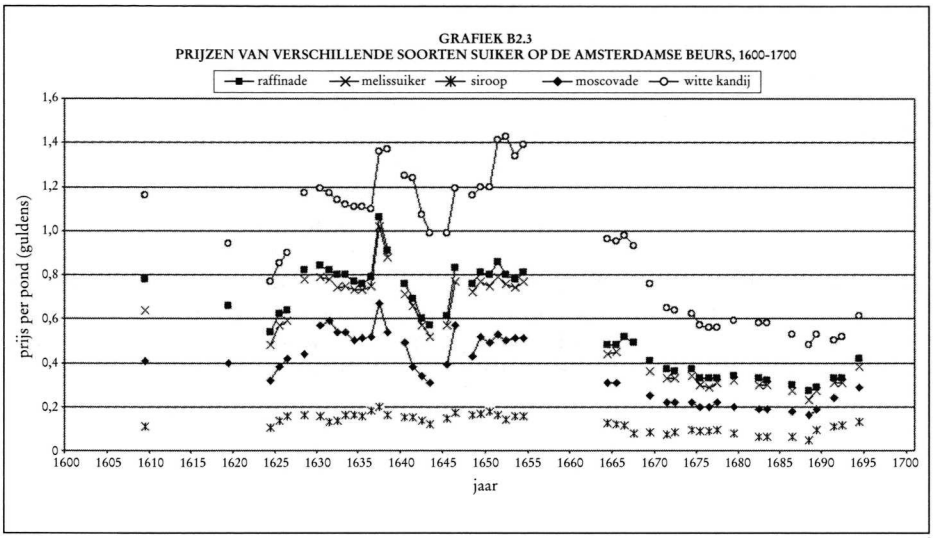

Bron: Posthumus, *Nederlandsche prijsgeschiedenis*, I, 119-120, 130-131, 134-135, 138-139, 142-143.

met name in Holland veel suikersiroop werd geconsumeerd, voornamelijk door de minder bedeelden. Zij konden zich de dure geraffineerde suiker niet veroorloven en moesten zich tevreden stellen met siroop. Deze was namelijk goedkoper. Dit is duidelijk terug te zien in de grafiek.

Verder is opmerkelijk dat de prijzen van de drie soorten suiker vrijwel parallel aan elkaar liepen. De meest geraffineerde en dus gezuiverde vorm, witte kandij, was de duurste. De prijzen van melissuiker en raffinaden ontliepen elkaar nauwelijks, al was de prijs van raffinaden steeds enigszins hoger dan die van melissen. Moscovade was de goedkoopste vorm van geraffineerde suiker. Dit heeft er ongetwijfeld mee te maken dat dit een suikervariëteit was die niet alleen in Holland, maar tevens reeds in de suikerproducerende gebieden werd gefabriceerd. Het vervulde daarmee voor de Hollandse suikernijverheid zowel de rol van grondstof als van eindproduct.[6]

Over de ontwikkeling van de prijzen in het eerste kwart van de zeventiende eeuw, is helaas weinig te zeggen. De informatie uit de grafiek lijkt een daling te suggereren, gevolgd door een forse stijging die inzet vanaf het begin van de jaren twintig. Na een stabilisatie ongeveer tien jaar later, bereikt de prijs van geraffineerde suiker zijn top in 1637/1638. Vervolgens zet een flinke daling in, die pas weer omgebogen wordt rond 1645. Daarna stijgen de prijzen weer tot het midden van de jaren vijftig. Opvallend is dat deze stijging bij de witte kandijsuiker veel groter is dan bij de overige twee soorten. Witte kandij bereikte zijn hoogste prijs van de zeventiende eeuw dan ook pas in deze periode (1652), circa vijftien jaar later dan de raffinaden en melissen.

Na 1664, wanneer weer prijsgegevens beschikbaar zijn, daalden de prijzen in ongeveer gelijke mate. Eerst was de daling vrij snel, later (rond 1675) vlakte hij iets af. Aan het ein-

6 Petersson noemt de vorm waarin suiker op de Hamburgse markt kwam, moscovade, een "nur einmal gekochte, sirupreiche, noch relativ viel Flüssigkeit enthaltende Rohprodukt (...) bzw. brauner, geringwertiger Rohzucker" (Petersson, *Zuckersiedersgewerbe und Zuckerhandel*, 32).

de van de zeventiende eeuw, vanaf circa 1690, lijken de prijzen van de verschillende suikersoorten weer enigszins op te klimmen.

De prijs van siroop kent een gelijkaardig verloop, al is de ontwikkeling hier veel gelijkmatiger. De zeventiende-eeuwse top van de siroopprijs valt wel in hetzelfde jaar als die van raffinaden en melissen, namelijk in 1637. Daarna handhaaft hij zich op een redelijk hoog niveau. Na 1664 zet ook hier een daling in, al is deze weinig uitgesproken.

Het is duidelijk dat de gepresenteerde prijsreeksen een ander beeld geven dan hetgeen Mintz schetste. Niet pas op het einde van de vijftiende eeuw daalde de prijs, deze beweging was reeds rond 1450 begonnen. De prijsstijging in de zestiende eeuw begon eerder dan Mintz suggereerde, maar opvallender is dat hij de sterke toename aan het einde van die eeuw niet noemt in zijn boek. De constatering dat de suikerprijs in de zeventiende eeuw bleef dalen, is onjuist. De daling zette pas in de tweede helft van de eeuw in, nadat de prijs zijn hoogste niveau had bereikt rond 1640/1650.[7]

Bijlage 3 De praktijk van de Amsterdamse suikerhandel

Naast het belichten van de suikerindustrie, is het raadzaam een beeld te schetsen van de organisatie van de suikerhandel. Ik baseer me hierbij hoofdzakelijk op notariële akten. Het doel hiervan is om te achterhalen welke personen hierbij waren betrokken, en wat hun functies waren. De belichting van deze materie geschiedt vanuit het gezichtspunt van de suikernijverheid. De suikerhandel zal dan ook uitsluitend vanuit en in relatie tot deze industrie worden bestudeerd. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling uitgebreid in te gaan op de overzeese suikerhandel.

Akten waaruit blijkt dat kooplieden een bepaalde hoeveelheid suiker hebben verkocht aan een Amsterdamse suikerbakker komen redelijk vaak voor.[8] Het betreft hier uiteraard

7 Nováky gebruikt in zijn artikel over de Amsterdamse suikerraffinaderij in de zeventiende eeuw ook de prijsreeksen van Posthumus (Nováky, 'On trade, production and relations of production', 479-480). Om tot een jaarlijkse coëfficiënt van de relatieve rentabiliteit van de nijverheid te komen, construeert hij een grafiek, waarin hij de prijsreeksen van moscovade-suiker en witte kandij uitzet. Het verschil tussen beide levert dan de genoemde coëfficiënt op. Volgens mij is deze vergelijking nogal problematisch, ook zonder te letten op de statistische kant. Witte kandij is de zuiverste vorm van suiker die in de zeventiende eeuw werd geproduceerd. Zijn prijs(ontwikkeling) kan daarom moeilijk gelijkgesteld worden aan die van geraffineerde suiker in het algemeen (mocht zoiets bestaan). Moscovade-suiker, dat Nováky als ruwe suiker beschouwt, is in wezen reeds een soort geraffineerde suiker. Veel van de in Holland geïmporteerde suiker was moscovade en dus grondstof voor de suikerbereiding. Moscovade werd in Holland echter tevens vervaardigd uit ruwe suiker, en was dan (eind)product van het raffinageproces. Voor een juiste berekening van de rentabiliteit van de suikernijverheid moeten volgens mij dan ook andere prijzen gehanteerd worden, zoals die van de verkoop van ruwe suiker in de productiegebieden of inkoopprijzen van ruwe suiker in Holland. Deze cijfers zijn echter nauwelijks voorhanden en wanneer ze wel beschikbaar zijn, zijn ze hoogstwaarschijnlijk in verschillende munt- en/of gewichtseenheden weergegeven, waardoor het omrekenen en vergelijkbaar maken van de cijfers een kunst op zich wordt. De handelswijze van Nováky is daarom wel te begrijpen, maar niet goed te praten. Het is overigens opvallend dat Nováky niet goed lijkt te weten wat hij met de term moscovade aanmoet. Bij zijn berekening van de relatieve rentabiliteit van de Amsterdamse suikernijverheid, beschouwt hij moscovade als ruwe suiker. Eerder in hetzelfde artikel echter noemt hij moscovade een minder geraffineerde soort suiker (Nováky, 'On trade, production and relations of production', 470 en 479).

8 De door Petersson voor de Hamburgse suikernijverheid geconstateerde hechte financiële banden tussen suikerbakkers en suikerhandelaren lijken in Amsterdam niet te hebben bestaan. Het royale systeem van kredietfinanciering dat de kooplieden hanteerden, creëerde in Hamburg een sterke afhankelijkheidsrela-

slechts gevallen waarbij één van beide partijen uiteindelijk niet tevreden was met de geleverde goederen of gedane betaling. Er moest namelijk een reden zijn om een dergelijke verkoop voor de notaris te brengen. Uit deze notariële akten zou dan ook de conclusie kunnen worden getrokken dat suikerondernemers zich nauwelijks bezighielden met het regelen van de aanvoer van ruwe suiker. Het ligt mijns inziens echter ingewikkelder.

Wanneer een suikerbakker namelijk wel zorg droeg voor de import van zijn eigen grondstof(fen), bestond geen reden om een verkoop af te sluiten met een ander. Hiervan kunnen dan geen notariële bronnen overgeleverd zijn. In zulke gevallen is het wel mogelijk om via bevrachtingscontracten te achterhalen of een suikerondernemer zich met de handel in ruwe suiker onledig hield. Dit is voor de personen die in de onderzoeksgroep zijn opgenomen gedaan, en hierop wordt in het hoofdstuk over de economische strategieën van de suikerbakkers nader ingegaan.

Bij de verkoop van geraffineerde suiker door de suikerbakkers ligt dit anders. Wanneer de suiker alleen in een vorm van detailhandel aan de man of vrouw werd gebracht, is de kans uiterst gering dat hiervan sporen teruggevonden worden. Als echter de suiker elders werd afgezet, in binnen- of buitenland, met of zonder tussenkomst van kooplieden, is de mogelijkheid van overgeleverde notariële akten wel degelijk aanwezig. In het nu volgende zullen eerst een aantal transacties van ruwe suiker, en vervolgens van geraffineerde suiker nader worden bestudeerd. Tenslotte zal de rol van makelaars aan de hand van enkele voorbeelden worden geïllustreerd.

Het komt regelmatig voor dat suikerbakkers hun grondstof op de Amsterdamse markt betrokken en niet zelf importeerden.[9] Zo had de koopman Jacques Plattijn in 1593 twee kisten suiker om te verkopen.[10] Reijnier Verspreet, een suikerbakker, bood hem hiervoor maximaal 10 groten per pond, omdat één van de kisten slechte vette moscovade bevatte en de andere als paneelsuiker werd geïdentificeerd. Een andere suikerbakker, Roelandt Garnier, was echter wel bereid meer te betalen en kocht de kisten voor 10½ groten per pond. Garnier bood daarna nog aan om Verspreet de helft van de partij over te dragen, maar dat wilde deze niet.

Op 10 augustus 1608 had Manuel Opes Parrere, een Portugees koopman, twee kisten blanco suikerbroden afkomstig van Madeira verkocht aan de suikerbakker Jeremias Michielsz, waarvan er één hele broden zou bevatten.[11] Toen Jeremias de kisten ontving, bleken zij allebei gebroken broden te bevatten en bovendien vermengd te zijn met verschillende soorten andere suiker van mindere kwaliteit. Michielsz wilde daarom voor deze levering niet de (hoge) prijs betalen, die vooraf was overeengekomen. Door middel van een notariële insinuatie wilde hij bewerkstelligen dat de koopman de slechte kisten terugnam en hem de beloofde onvermengde broodsuiker van Madeira zond. De koopman antwoordde hierop dat hij zich aansloot bij wat de makelaar gezegd had. Het is helaas niet duidelijk wat dat precies was.

tie ("Kreditabhängigkeitsverhältnis") (Petersson, *Zuckersiedersgewerbe und Zuckerhandel*, 67-71). Mogelijk ligt de oorzaak voor het ontstaan van een dergelijk systeem in het grote aantal kleine suikerbakkers dat in Hamburg actief was (Petersson, *Zuckersiedersgewerbe und Zuckerhandel*, 60-62).

9 In hoeverre er op individueel niveau een relatie bestond tussen suikerproductie en (internationale) suikerhandel, komt in Hoofdstuk 5 aan de orde.

10 GAA, NA 32 f. 146 (20-10 1593). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, I, nr. 830.

11 GAA, NA 264 f. 417v (14-8 1608). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, I, nr. 1115.

Suikerbakker Abraham Anthonisz kocht op 5 april 1617 via een tussenpersoon van koopman Henrick Frits 24 kisten suiker, die in de Bank van Lening stonden.[12] Hij zou deze direct betalen, maar deed dit niet. De koopman achtte zich daarom van de plicht tot levering ontslagen. Acht dagen later verkocht dezelfde koopman aan Anthonisz vier kisten suiker, die ook in de Bank van Lening stonden. Allebei de partijen zouden de volgende dag (14 april) betaald moeten zijn. Opnieuw was dat niet gebeurd en daarom protesteerde de koopman nu via een notariële insinuatie. Afgesproken werd dat Abraham tot 15 april de tijd kreeg om te zorgen dat het geld op de wisselbank of op de rekening van de commissarissen van de Bank van Lening werd gebracht.

Om problemen bij de afhandeling van een suikerverkoop te voorkomen, werd soms afgesproken om een duidelijke schriftelijke weerslag van de transactie te maken. In 1618 speelde de volgende overeenkomst zich af. Francisco Coutinho "a vendu par intercession de Pasqual Rodriges courtier a Corneille Nuijts la quantite de trente casses de sucres mascavades (...) a condition que ledit courtier donneroit incontinant tant au producent comme audit Nuijts a chacun d'eulx unne memoire contenant les conditions dudit marche".[13] Rodriges heeft wel een dergelijke memorie aan Nuijts doen toekomen, maar (nog) niet aan Coutinho. Op de Amsterdamse Beurs hebben zij elkaar ontmoet, maar tot een vergelijk is het niet gekomen.

Naast de levering van ruwe suiker door kooplieden aan suikerbakkers in Amsterdam, vond ook internationale handel tussen suikerbakkers plaats. Op 13 juni 1602 verklaren de Amsterdamse suikerbakker Guilliame Wijs en zijn dienaar Pieter Forestier dat zij circa twee weken daarvoor van Guillaume Petiteau elf kwartelen suikersiroop gekocht en ook reeds ontvangen hadden.[14] Deze partijen waren afkomstig uit La Rochelle, van twee daar actieve suikerbakkers, te weten Louis Douillart, die zeven kwartelen leverde, en Lieven Tuetelaer, van wie er vier afkomstig waren. Wijs protesteert nu bij de notaris, omdat de geleverde zeven kwartelen van slechte kwaliteit waren. Jammer genoeg wordt in de akte verder niets vermeld over datgene wat Wijs en zijn dienaar met de siroop van plan waren. Was dit slechts bedoeld voor doorverkoop aan particulieren, of werd het gebruikt voor de bereiding van een bepaalde variëteit suiker? Wat verder aan deze bron opvalt, is dat aan het begin van de zeventiende eeuw een suikernijverheid bestond in La Rochelle. De naam Tuetelaer doet overigens vermoeden dat het hier een uit de Zuidelijke Nederlanden afkomstige ondernemer betreft.

De afzet van geraffineerde suiker was meestentijds in handen van de suikerbakker zelf. In lang niet alle gevallen ging het hierbij om langeafstandshandel, er werd ook wel degelijk op lokaal niveau suiker gedistribueerd. Daarbij was het in Amsterdam "als mede tot Antwerpen, Hamburg ende elders coustumelijck, gebruijckelijck ende altijts geobserveert" dat de koper de eventuele vaten waarin de suiker werd verpakt bekostigde, "sonder dat die suijckerbackers oft refinadeurs totte selve vaeten eenige costen dragen".[15]

12 GAA, NA 212 f. 88 (15-4 1617). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, II, nr. 376. De Bank van Lening was een stedelijke financiële instelling, die leningen op onderpand verstrekte. Zie: Maassen, *Tussen commercieel en sociaal krediet.*

13 GAA, NA 381 f. 70 (15-2 1618). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, II, nr. 437.

14 GAA, NA 54 f. 411v (13-6 1602). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, I, nr. 1013.

15 Zo staat in een verklaring die de Amsterdamse suikerbakkers Reijnier Verspreet, Adam Nuijts en Hans Verbiest aflegden op verzoek van Dirck Bruggen, die handelde uit naam van Guilliaume van der Plaetten, een Middelburgse suikerbakker (GAA, NA 196 f. 41v (27-7 1608)).

Melchior Matthijsz, suikerbakker, had begin juni 1608 aan "coopgesel" Jacques Payeur voor ongeveer 1000 gulden aan suikerbroden verkocht.[16] "Simpelick naer coopmanswijse" zou hij hiervoor een obligatie overleveren. Matthijsz stemde eerst hierin toe, maar krabbelde later terug en wilde pas leveren nadat hij 200 gulden ontvangen had. Payeur deed vervolgens zijn naam eer aan en betaalde dit bedrag. Matthijsz was daarmee echter nog niet tevreden en had "weder een nieuwe vont (...) ingeworpen". Hij zou niet leveren voordat hij "een goeden brieff" had ontvangen. Payeur wilde nu onder de overeenkomst uit en vervoegde zich bij een notaris om "restitutie van sijn getelde 200 guldens met 64 paer gebreijde hoosen" te vragen.

Pieter Pels had in het tweede decennium van de zeventiende eeuw met behulp van een makelaar zes halve kwartelen siroop van de suikerbakker Hans van den Bergh gekocht voor 13 groten per pond.[17] Deze siroop was "geloopen uijt brooden die van ciropen van wit candijsuijcker souden sijn gesooden gelijck hij [=Pels] dickwils tevooren van u [=Van den Bergh] ende ander suijckerbackers door denselven maeckelaer heft laeten coopen". Het is opmerkelijk dat de koopman in dit geval niet zozeer een vaste relatie met de aan hem leverende suikerbakker(s) lijkt te hebben onderhouden, maar zich veeleer richtte op de diensten van één makelaar, die dan de voor hem op dat moment meest geschikte producent uitzocht.

Pels stuurde de siroop naar zijn zoons, Pieter en Abraham, in Dantzig. Dezen leverden haar door aan diverse ondernemers die siroop gebruikten bij de bereiding van wijn. De kwaliteit bleek echter te wensen over te laten. De kopers klaagden dat zij "bruijnder, swert, schuijmich ende heel vuijl van smaecke" was, heel anders dan zij (als vaste klanten?) gewend waren. Omdat hun klanten nu bij andere leveranciers hadden ingekocht, leed de firma Pels schade. Pieter Pels probeerde dan ook via de notaris te bewerkstelligen dat Van den Bergh naar Dantzig kwam om de siroop te inspecteren. Anders zou hij haar door anderen laten taxeren, en voor haar ware prijs verkopen op rekening van Van den Bergh, of de siroop naar Holland terug laten komen en de vervoerskosten op Van den Bergh verhalen. Pels verklaarde dat dit reeds vaak aan Van den Bergh en zijn boekhouder was aangezegd, maar hierop nooit werd gereageerd. De afloop van deze zaak blijft, zoals zo vaak, in nevelen gehuld.

In de eerste helft van 1618 had Laurens Joosten Baeck aan de Spanjaard Francisco Montado "twee partijen suijckeren te weeten een partije wit gerefineert broot suijcker tot 25¾ grooten tpont ende mede noch een partije melis broot suijcker tot 23½ grooten tpont" verkocht, "alles te betaelen promptelijck inde bancke mits rebaterende interest van thien maenden tegen acht ten hondert sjaers".[18] Montado assisteerde in eigen persoon bij het inpakken van 1062 witte suikerbroden, die hij zelf had mogen uitzoeken. Deze waren reeds in acht vaten gedaan en gemerkt met zijn teken. Zij stonden in de suikerbakkerij van Baeck. Montado had ook de melisbroden al bekeken en geschikt bevonden, maar deze moesten nog worden ingepakt. Hij zou "oock daer nae (...) commen packen ende alsoo het eene met het ander ontfangen ende betaelen". Baeck verscheen nu voor de notaris omdat de betaling uitbleef. Montado antwoordde dat de melisbroden te lang op zich lieten wachten naar zijn zin. Omdat de voorwaarde van de transactie was dat

16 GAA, NA 264 f. 341 (19-6 1608). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, I, nr. 1112.
17 GAA, NA 380 f. 381 (31-7 1617). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, II, nr. 395.
18 GAA, NA 381 f. 245 (21-5 1618). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, II, nr. 463.

hij beide partijen zou hebben ontvangen voordat hij betaalde, voelde hij zich hiertoe nu niet verplicht.

De voorbeelden laten een tweetal zaken zien. De export van de Amsterdamse suikernijverheid komt mooi naar voren uit de akte van de slechte siroop. Ook wordt de belangrijke rol die Iberische handelaren speelden in de aanvoer van ruwe suiker naar Europa, duidelijk uit deze akten.

Tenslotte dient de rol van makelaars bij transacties van suiker te worden belicht. In diverse bronnen wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van een makelaar bij het sluiten van een (ver)koop van (geraffineerde) suiker. Deze vormde dan een derde partij bij de transactie, naast de suikerbakker en de koopman (of een van zijn gezellen/factors), die een bemiddelende functie vervulde. Het is mogelijk dat zij zelf ook actief waren in de (suiker)handel.[19] De relaties van kooplieden met deze makelaars hadden wellicht een langduriger karakter dan die tussen handelaren en suikerbakkers.

Een ander aspect aan het verschijnsel is dat gespecialiseerde makelaars voor de suikerhandel in Amsterdam blijken te hebben bestaan. Eén van de meest duidelijke voorbeelden hiervan stamt uit 1670. Voor het afleggen van een verklaring over de schade en de hoge pakhuishuren die West-Indische suiker in Amsterdam ondervond, vervoegde zich toen naast een koopman-suikerbakker en twee suikerhandelaren tevens een *gezworen makelaar in suiker* bij de notaris.[20]

Een notariële akte uit 1637 bevestigt dit beeld.[21] Op verzoek van de koopman Jean Raije leggen de kooplui en "rafinadeurs in suijckeren binnen deser stede" Michiel van de Blockry, Cornelis Nuijts, Gillis van den Boogaert en Hans van Gistele en daarnaast de gezworen makelaars Pieter de Loo, Cornelis Wilmerdoncx en Pasqual en Isaäck Rodriques een verklaring af over de suikerprijs.[22] De suikerbakkers verklaren dat moscovade-suiker in Amsterdam in december 1636 door hen gekocht is "à pris courant (...) op 16 maenden rabat tegens 21, 21¾ ende 22 groot het pondt". De makelaars bevestigden deze gegevens: zij hadden in dezelfde periode verschillende partijen moscovade "gedaen ende gecontracteert (...) tegens 22 ende uijtterlijck tegens 22½ groot". Wilmerdoncx en de gebroeders (?) Rodriques hadden daarnaast tevens een prijs van 21½ groot gehanteerd.[23]

Vaak trad een makelaar op wanneer bij de afwikkeling van handelstransacties problemen waren gerezen. Hij verscheen dan voor de notaris om de voorwaarden waaronder de (ver)koop was gesloten nog eens uit de doeken te doen. Zo zoeken de Amsterdamse kooplieden en suikerraffinadeurs Cornelis Nuijts en Dirck Bruggen in 1639 een makelaar

19 Dit is in ieder geval Peterssons indruk voor de suikerhandel in Hamburg in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw (Petersson, *Zuckersiedersgewerbe und Zuckerhandel*, 40, 41).

20 GAA, NA 3036 f. 10 (1-12 1670). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, III, nr. 1738.

21 GAA, NA 416 f. 153 (7 en 28-8 1637). Dezelfde verklaringen ook te vinden op f. 154 (26-8) en f. 155 (27-8). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, III, nr. 321.

22 Een Pasqual Rodriques is reeds in 1618 te vinden als tussenpersoon bij een suiker-transactie (GAA, NA 381 f. 70 (15-2 1618)). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, II, nr. 437.

23 Waarschijnlijk dezelfde Pieter de Loo als van wie hier sprake was, werd in november 1670 belast met de administratie van de namen van knechten in de suikerbakkerij die uit dienst gingen of van plan waren om weg te gaan. De Amsterdamse suikerraffinadeurs waren vanaf die datum verplicht deze gegevens bij de gezworen makelaar Pieter de Loo aan te melden (Dit staat vermeld in de ordonnantie voor de knechten van suikerraffinadeurs, die op 6-11 1670 werd uitgevaardigd door het Amsterdamse stadsbestuur. Zie: Noordkerk, *Handvesten*, 1173-1174). Hoewel in dit geval niet expliciet wordt vermeld dat De Loo een makelaar in suiker is, lijkt mij de veronderstelling dat hij sterk gespecialiseerd was op de suikerbranche niet al te gewaagd.

aan om voor hen te getuigen.[24] Deze verklaarde dat Hans Lenaertsz le Bruijn op 23 november van deze producenten een vat kandijbroden had gekocht voor een prijs van 42½ groten Vlaams per pond. Voorwaarde was dat de goederen contant betaald werden, "mits genietende 't rabat van thien maenden". Het is niet geheel duidelijk waaruit de problemen bestonden die bij deze levering opspeelden, maar te verwachten valt dat Le Bruijn in gebreke was gebleven wat de betaling betreft.

Een andere bron van onenigheid tussen koper en verkoper kon ontstaan wanneer de kwaliteit van de geleverde suiker minder dan afgesproken was. Hierbij kon wellicht opzet in het spel zijn wanneer een partij moscovade-suiker werd geleverd in plaats van geraffineerde broodsuiker. Een suikerzending kon echter tevens beschadigd of bijvoorbeeld door water aangetast zijn. In dergelijke gevallen werd een makelaar ingeschakeld om de kwaliteit van de verhandelde partij vast te stellen. In 1590 werd een aantal kisten suiker nader geïnspecteerd na klachten van de koper "dattet geen coopmansgoet en was". De goederen moesten daarna opnieuw verkocht worden "als wesende heel valsch ende onbehoorlijck gepackt van swarte brooden ende gebroocken suijcker".[25]

De afwezigheid van een makelaar bij het verhandelen van een partij suiker was waarschijnlijk vrij uitzonderlijk. In 1606 werd aan een koopmansdienaar een aantal vragen voorgelegd over een verkoop van 12 kisten suiker.[26] Jan Hermenssen en Cornelis Janssen Pot, kooplieden, hadden deze partij gekocht van de Admiraliteit in Amsterdam en hadden haar vervolgens doorverkocht aan Nicolaas du Gardijn, de baas van de dienaar in kwestie. Deze betaalde de prijs voor de suiker aan de heren van de Admiraliteit, en Hermensen kreeg "voor winst vier ende eenen halff guldens op ijeder kiste".[27]

Uit de voorbeelden komt duidelijk naar voren dat makelaars in de suikerhandel in Amsterdam een belangrijke functie bekleedden. Hun rol bestond niet alleen in bemiddeling tussen een verkopende en een kopende partij, maar tevens – indien nodig – optreden als arbiter of autoriteit op het gebied van kwaliteitskeuring en taxatie van geleverde suiker of handelsgebruiken.

24 GAA, NA 419 f. 216 (19-2 1639). Zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, III, nr. 424. Voor andere voorbeelden van dergelijke akten zie: GAA, NA 417 f. 124 (4-3 1638) en GAA, NA 1695 f. 457 (3-3 1651).

25 GAA, NA 2 f. 275v (20-4 1590); zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, I, nr. 778. Een ander voorbeeld in: GAA, NA 1699 (15-5 1653); zie ook: Van Dillen, *Bronnen bedrijfsleven en gildewezen*, III, nr. 1217.

26 GAA, NA 103 f. 88v-89v (11-7 1606). De stellingen staan in de akte en de antwoorden van de dienaar zijn in de marge aangetekend. De citaten zijn afkomstig van f. 88v.

27 De schijn wordt gewekt dat de rol van Hermensen niet als makelaar mocht worden aangemerkt, want de volgende stelling wordt aan de dienaar voorgelegd en door hem bevestigd "mede waerheijt te sijn": "Off oock die voorss handelinge niet en is geschiet met sulcken conditie dat den coopers voornoemt in geene oncosten noch van verteerde gelag en *maeckelerdije* [mijn cursivering, AP] off andere gehouden soude wesen wtgesondert dat sij souden betaelen het ranchioen dat is vijff ten hondert" (GAA, NA 103 f. 88v-89v (11-7 1606)).

Bijlage 4 De economische samenstelling van de onderzoeksgroep

	voornaam	patroniem	achternaam	functie binnen suikerbedrijf
1	Thomas		Alsten [Bloemert]	producent
2	Abraham	Anthonisz		geen informatie
3	Godefroy		Arckel, van	geen informatie
4	Laurens	Joosten	Baeck	financier
5	Hans		Bergh, vanden	producent
6	Pieter		Berge, van den	geen informatie
7	Gillis		Bogaert, van den	geen informatie
8	Guilliaume		Broeck, van den	geen informatie
9	Pieter		Broeck, van den	geen informatie
10	Thonis		Broeck, van den	geen informatie
11	Hendrik	Willem	Brouwer	geen informatie
12	Nicolaes		Damme, van	geen informatie
13	Sijmon	Dircxz		geen informatie
14	Abraham	Dirxsz		geen informatie
15	Jan	Duijvensz		geen informatie
16	David	Eggericx		geen informatie
18	Peter		Garett	producent
19	Roelandt		Garnier	geen informatie
20	Jan	Geurtsz		geen informatie
22	Robert		Gontier	geen informatie
23			Hanswijn	geen informatie
24	Jan		Heijdeman	producent
25	Jeronimus	Hilmers		geen informatie
26	Jan	Jacobsz	Suijckerbacker	producent
27	Rombout	Jacobs		geen informatie
28	Rombout	Jacobs de jonge		geen informatie
29	Egbert	Jansz		producent
30	Nicolaes		Kaesenbroot	producent
31	Medaert		Kellenaer, de	geen informatie
32	Gillis		Keijssel, van	financier
33	Cornelis		Coeschot de oude, van	financier
34	Cornelis		Coeschot de jonge, van	financier
35	Daniel		Coeschot, van	producent
36	Hendrik		Colijn	geen informatie
37	Hendrick		Leuckeman	geen informatie
38	David		Hommel de oude, de l'	financier
39	Hans		Hommel, de l'	geen informatie
40	Pieter	Lievisz		geen informatie
41	Pieter		Loo, de	producent
42	Gabriel		Lost	producent
43	Abraham		Loovelde	geen informatie
44	Francois	Luijs/Lodewijcx		geen informatie
45	Melchior	Matthijsz		geen informatie
46	Martin		Maijer, de	producent
47	Jacques		Merchijs	financier

rekening bij Amsterdamse wisselbank	activiteiten in de handel	type
nee	handel	koopman-industrieel
ja	handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
nee	geen handel	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	1x	suikerraffinadeur-koopman
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	1x	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	2x	suikerraffinadeur
nee	2x	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	1x	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	1x	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	alleen suikerhandel	suikerraffinadeur
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	1x	suikerraffinadeur
nee	1x	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	handel	koopman-industrieel
nee	handel	suikerraffinadeur
nee	handel	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel

	voornaam	patroniem	achternaam	functie binnen suikerbedrijf
50	Philips		Metsue	financier
51	Jeremias	Michielsz		geen informatie
52	Hendrick		Molkanen	geen informatie
53	Guilliam		Moors	producent
54	Paulus		Morimont, de	producent
55	Harmen		Munick	geen informatie
56	Adam		Nijs	geen informatie
57	Hans		Nijs	geen informatie
58	Adam		Nuijts	geen informatie
59	Cornelis		Nuijts	financier
60	David	(Cornelisz)	Nuijts	financier
61	Hans		Oester, de	geen informatie
62	Abraham	Hansz	Pelt	producent
63	Andries		Pelt	geen informatie
64	Arnold		Pelt	producent
65	Hans [den ouden]	[Abrahamsz]	Pelt (geb. 1567)	producent
66	Hans		Pelt	financier
67	Hans	[Hansz]	Pelt (geb. 1600)	producent
68	Pieter	[Hansz]	Pelt	financier
69	David		Prins, de	geen informatie
70	Sear	Jasus	Raed, de	geen informatie
71	Pieter		Raij, van	geen informatie
72	Raimond		Render	geen informatie
73	Cornelis	[Cornelisz?]	Schellinger	financier
74	Reijnier		Scholier	producent
75	Jan		Soolmans	financier
76	Jan		Stappen, van der/ Verstappen	financier
77	Jan		Tieboel	geen informatie
78	Paul		Timmerman	geen informatie
79	Jan		Veldesteijn(, van)	producent
80	Lucas		Venne, van der	geen informatie
81	Hans		Verbiest	producent
82	Dirck		Verbrugge/Brugge, van	producent
83	Christoffel		Verheijden	producent
84	Michiel		Verneij	geen informatie
85	Hans		Verspreet	geen informatie
86	Reijnier		Verspreet	geen informatie
87	Samuel		Verspreet	geen informatie
88	Berent	Jansz	Vrijdag	producent
89	Hans		Weijert, van der	geen informatie
90	Guilliame		Wijs, de	producent
91	Rochus		Wijs	geen informatie
92	Nicolaes		Gardijn, du	financier
93	Hans/Johannes		Verspreet	financier
94	David		Kessel, van	financier
95	Jan		Tivart	geen informatie
97	Guilliam		Lecluse, de	geen informatie

rekening bij Amsterdamse wisselbank	activiteiten in de handel	type
ja	handel	koopman-industrieel
nee	2x	suikerraffinadeur
nee	1x	suikerraffinadeur
ja	handel	koopman-industrieel
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	1x	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
nee	geen handel	suikerraffinadeur
ja	handel	koopman-industrieel
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	2x	suikerraffinadeur
ja	handel	koopman-industrieel
ja	1x	suikerraffinadeur-koopman
ja	handel	koopman-industrieel
ja	alleen suikerhandel	suikerraffinadeur-koopman
nee	1x	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	1x	suikerraffinadeur-koopman
ja	1x	suikerraffinadeur-koopman
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	geen handel	suikerraffinadeur
nee	geen handel	suikerraffinadeur
ja	handel	koopman-industrieel
nee	1x	suikerraffinadeur
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	handel	koopman-industrieel
ja	geen handel	suikerraffinadeur-koopman
nee	geen handel	suikerraffinadeur

Schema B4.1: Combinatie van informatie met betrekking tot de handelsactiviteiten van de suikerondernemers met de gegevens over hun functie binnen de suikernijverheid

	oud totaal	waarvan rekeninghouder wisselbank	waarvan rekeninghouder wisselbank én handels-activiteiten	waarevan geen rekeninghouder wisselbank én geen	nieuw totaal
		van III naar II	van II naar I naar III	van I naar II & II	
I. financier	17		+ 10	- 1	26
II. producent	24	+ 22	- 10	- 7; + 1	30
III. geen informatie	51	- 22		+ 7	36

Bron: prosopografie

Bijlage 5 Genealogische schema's van enkele Amsterdamse suikerondernemers

Familie Pelt (I en II)
Familie (De) Wijs
Families Merchijs – Metsue
Families Schellinger – Timmermans
Families De l'Hommel – Van Arckel
Families Pels – Verspreet – Vanden Bogaert
Familie Van Coeschot
Families Van den Bergh – (Ver) Brugge – Van den Broeck
Families Nijs – Nuijts – Jacobs
Families Jacobs – Du Gardijn
Familie Du Gardijn

NB. De **dikgedrukte** namen zijn de namen van suikerondernemers uit de onderzoeksgroep.

Familie Pelt (I)

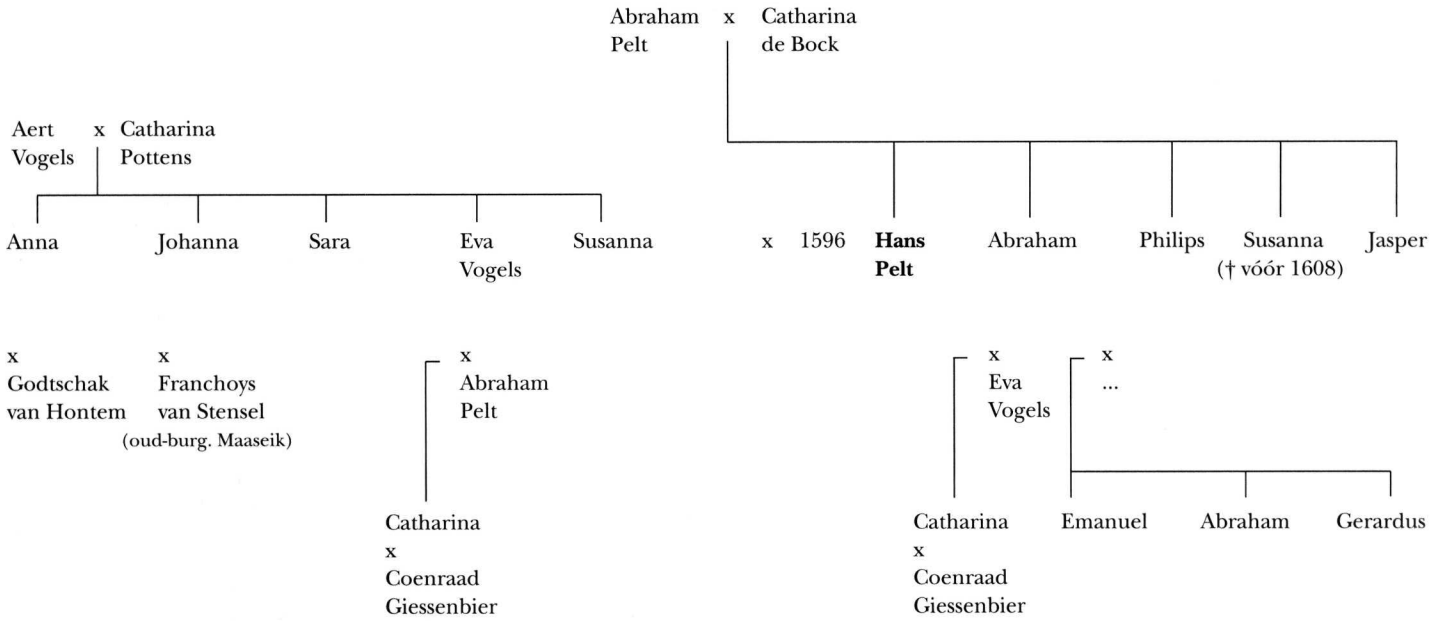

Familie Pelt (II)

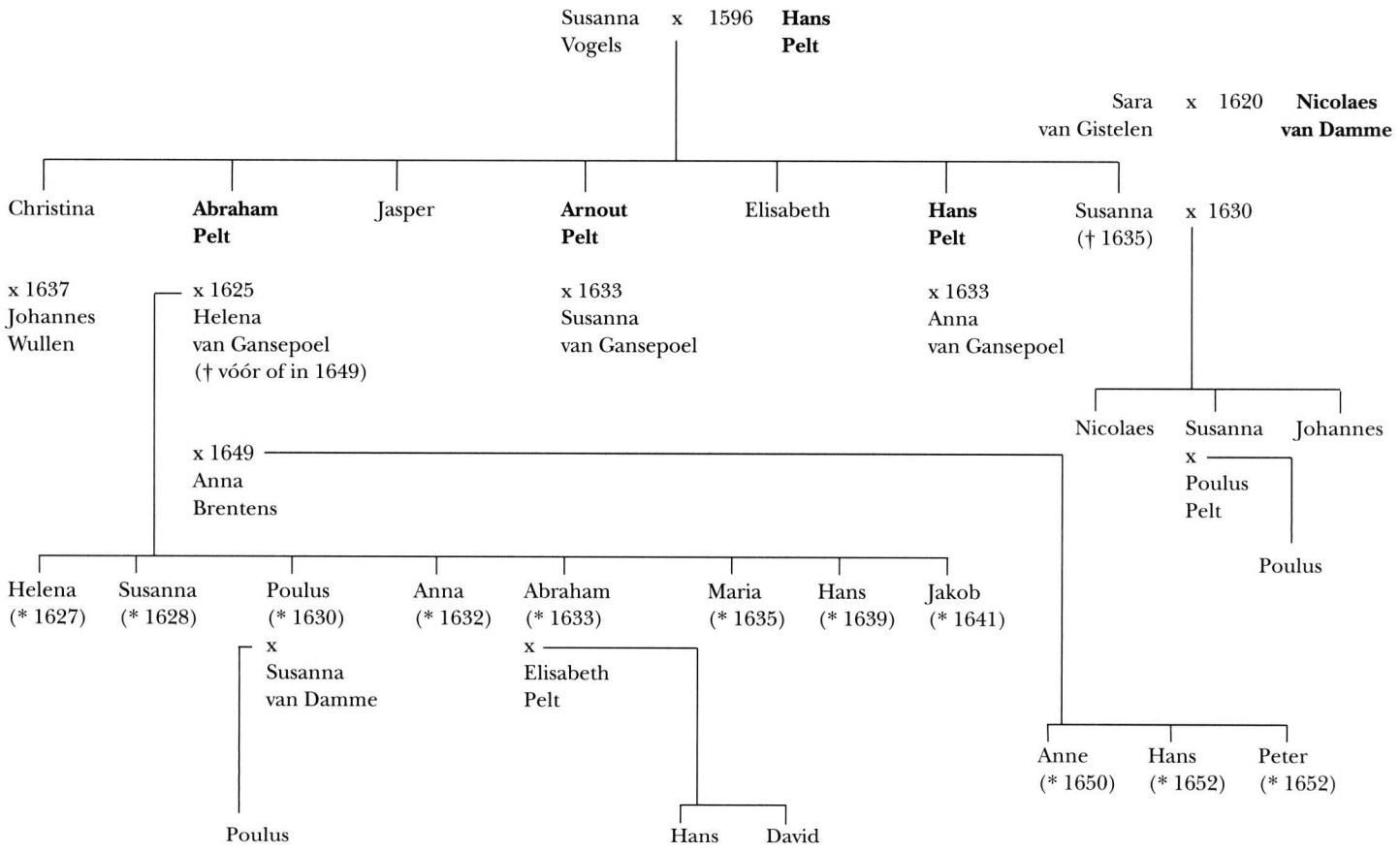

Familie (De) Wijs

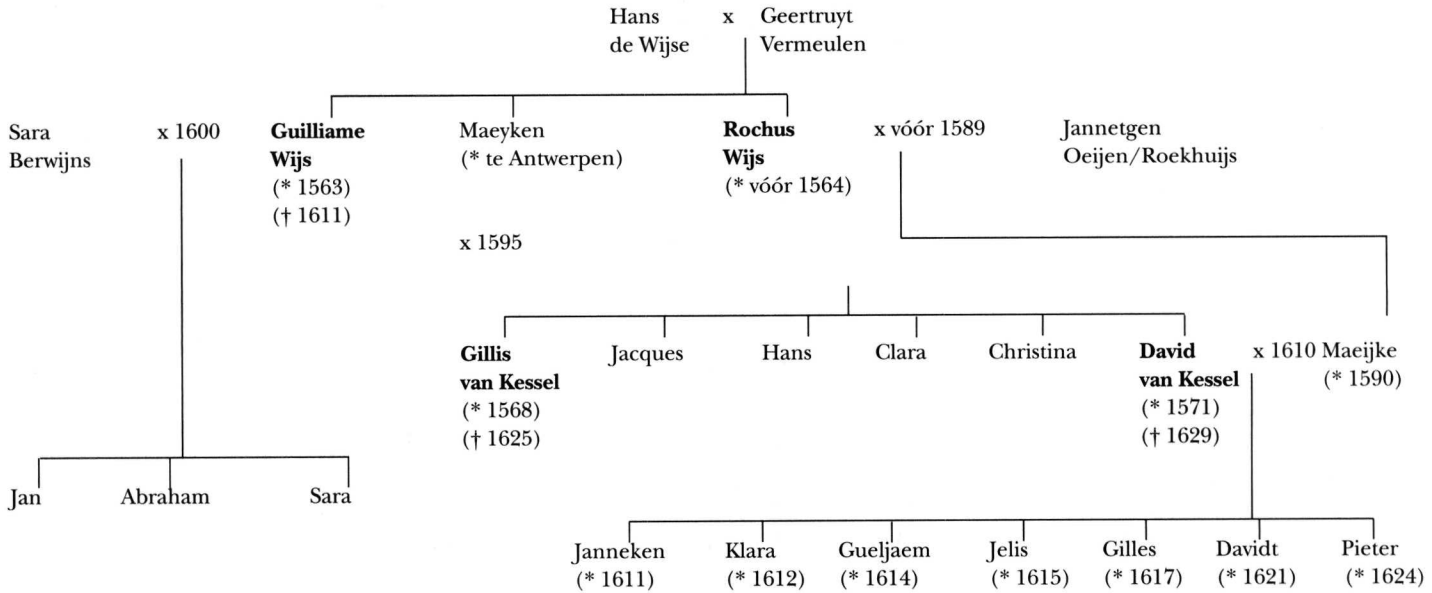

Families Merchijs – Metsue

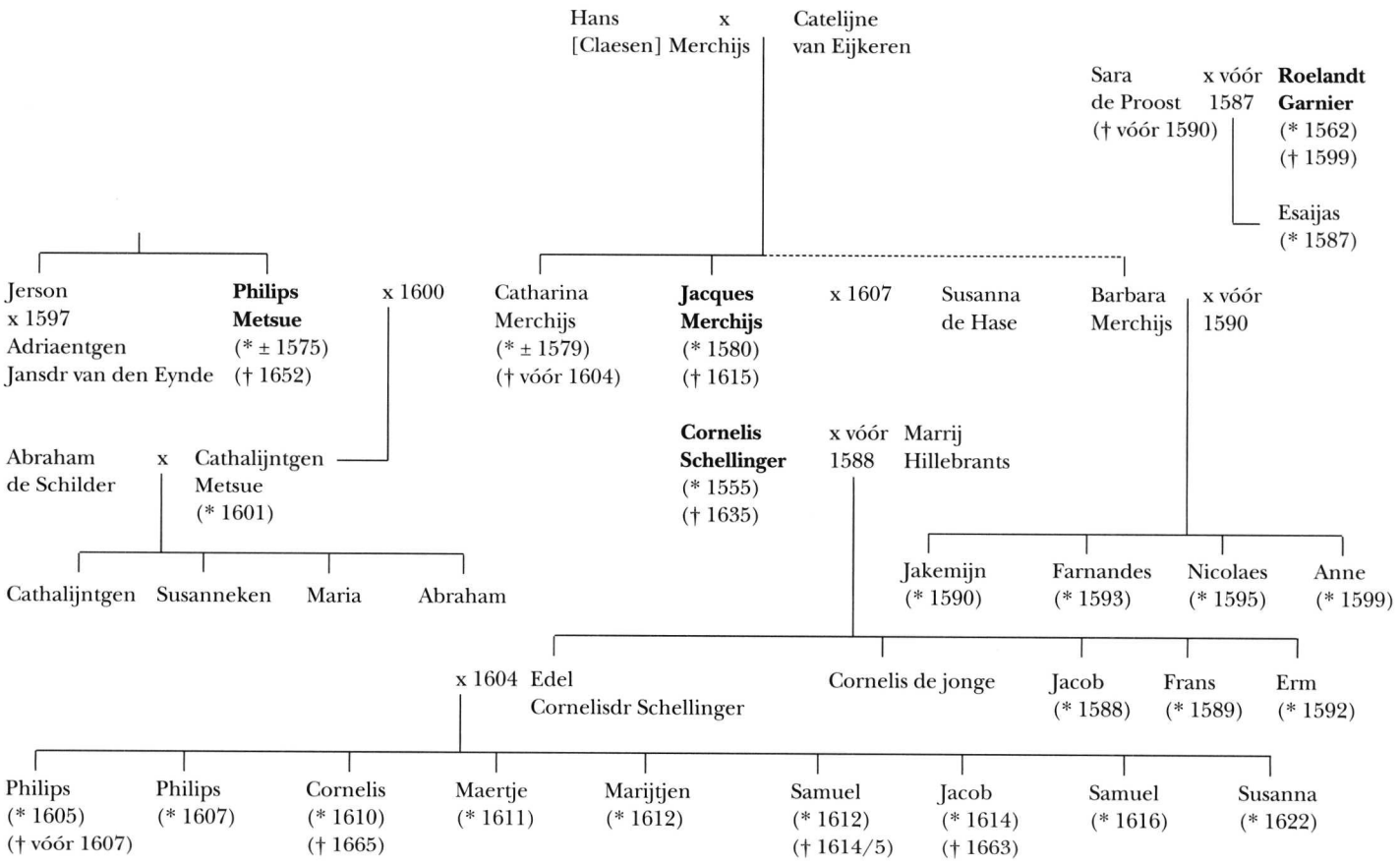

Families Schellinger – Timmerman

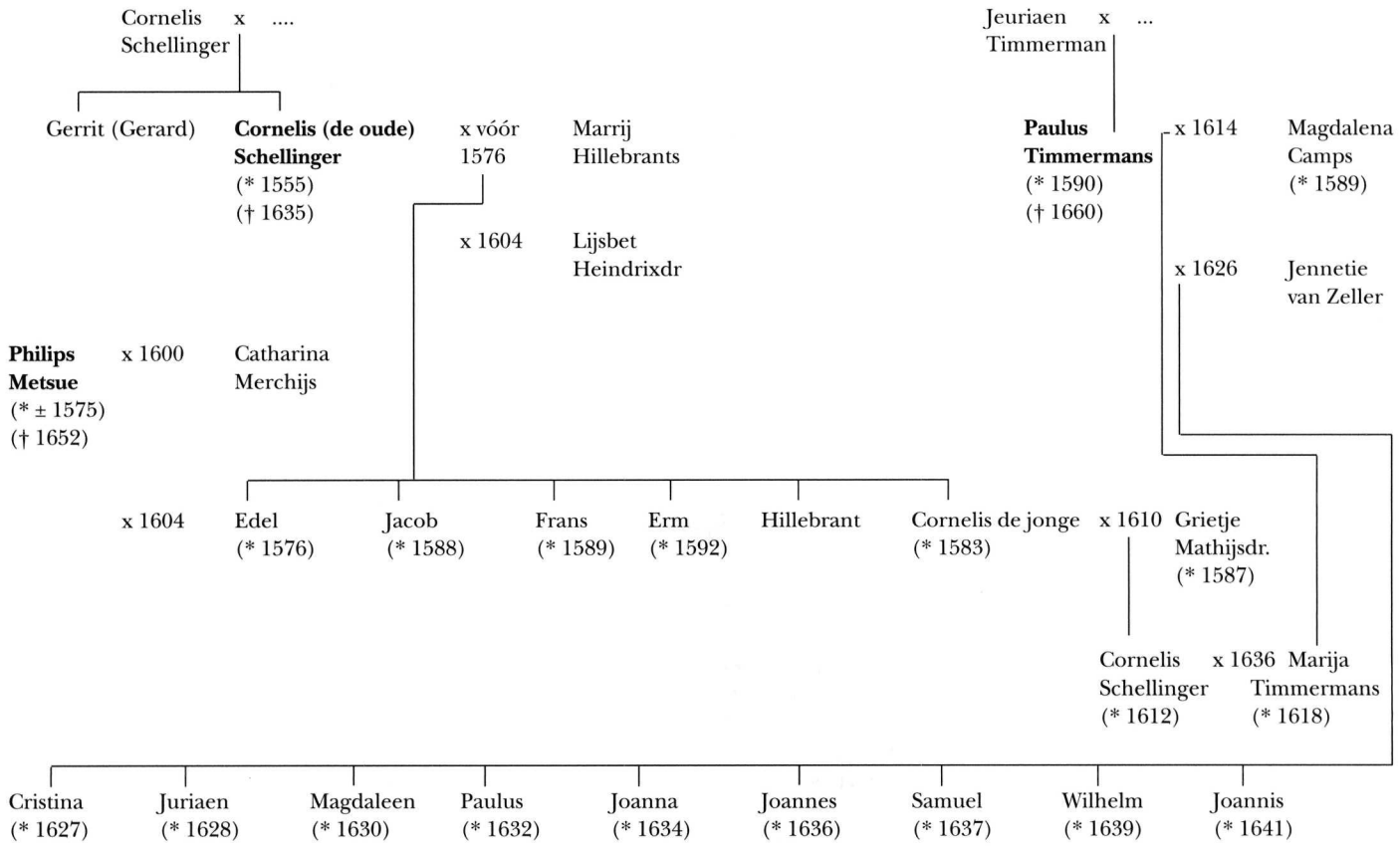

Families De l'Hommel – Van Arckel

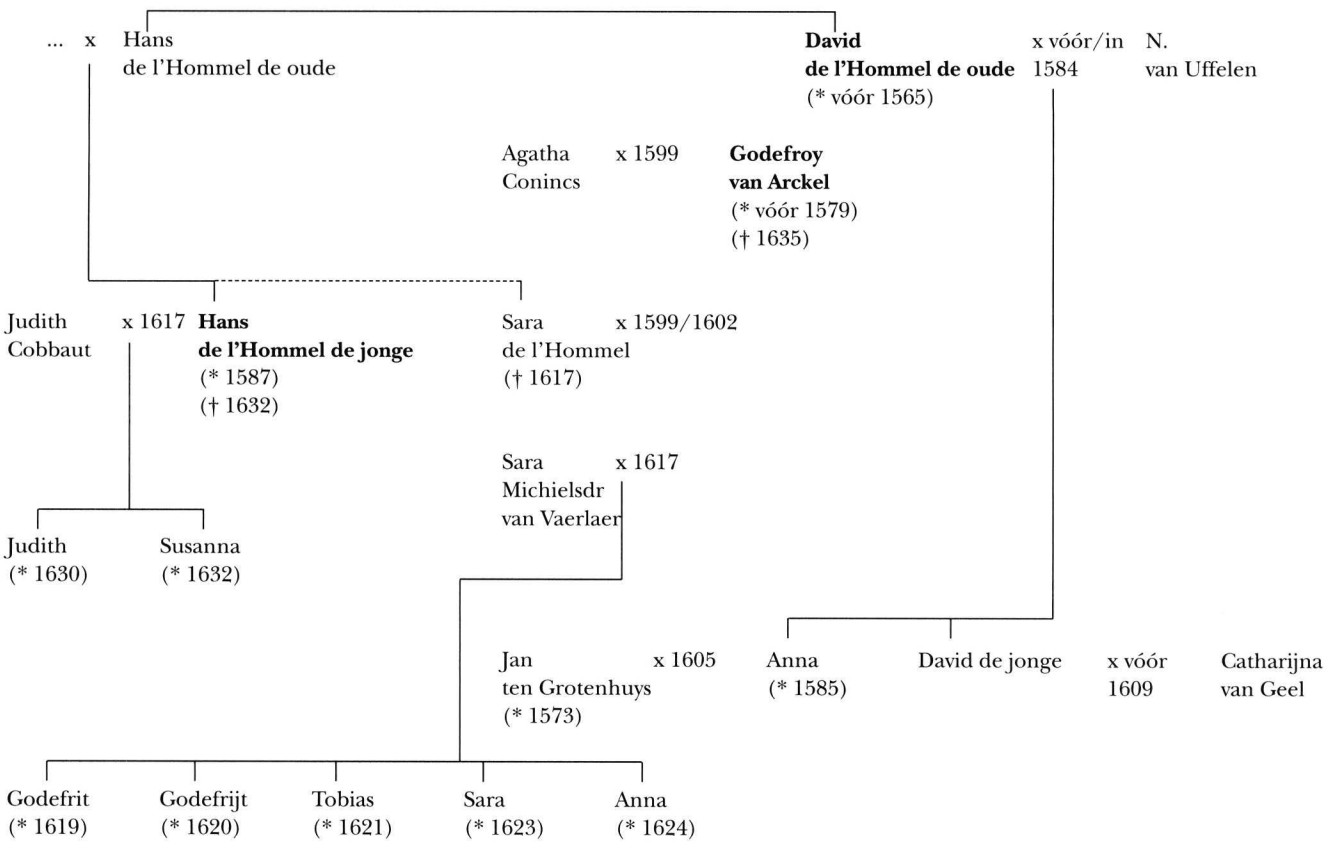

Familie Pels – Verspreet – Van den Bogaert

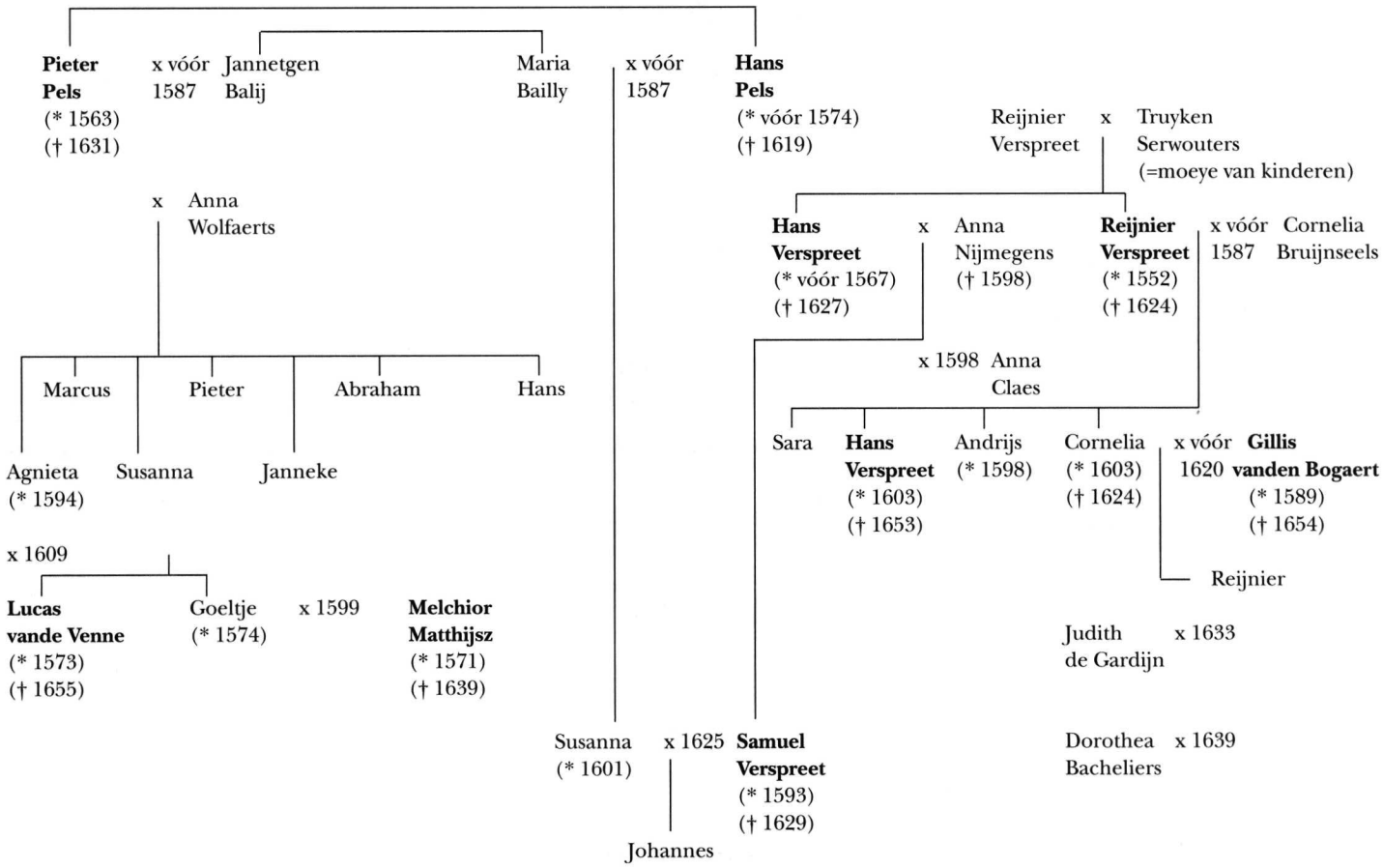

Familie Van Coeschot

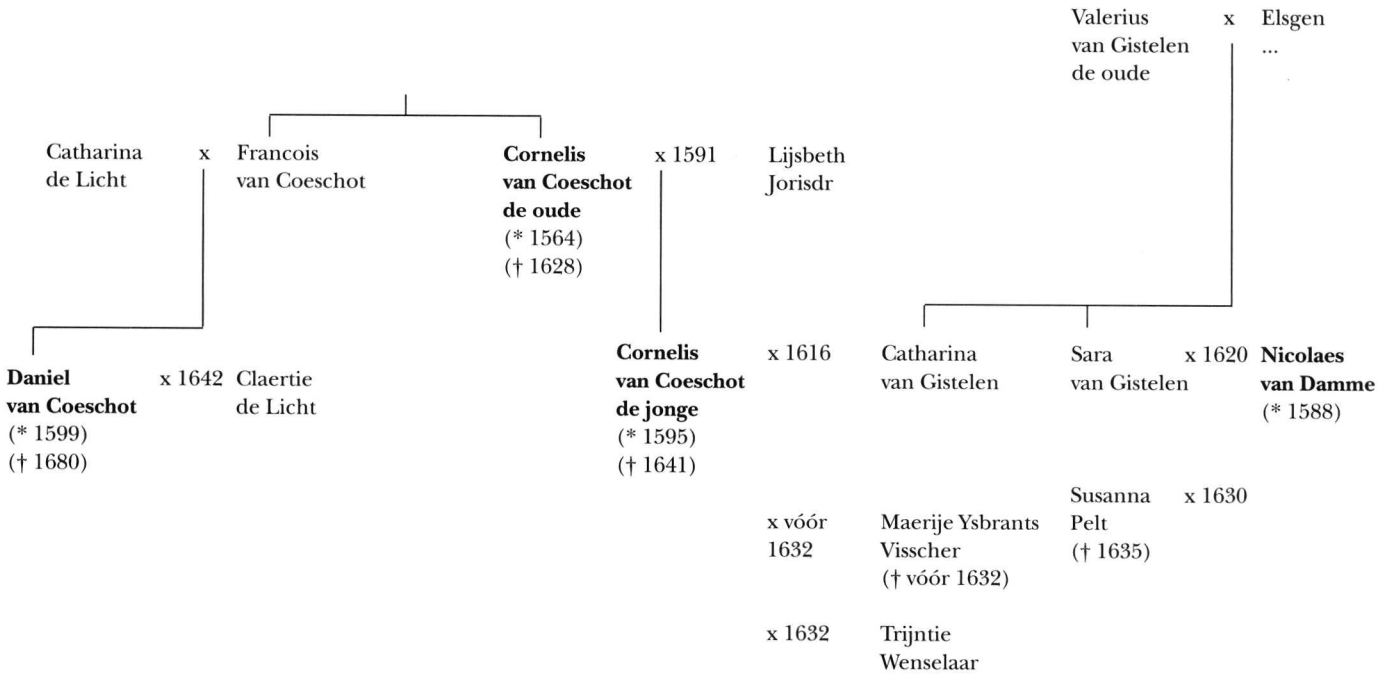

Families Van den Bergh – (Ver)Brugge – Van den Broeck

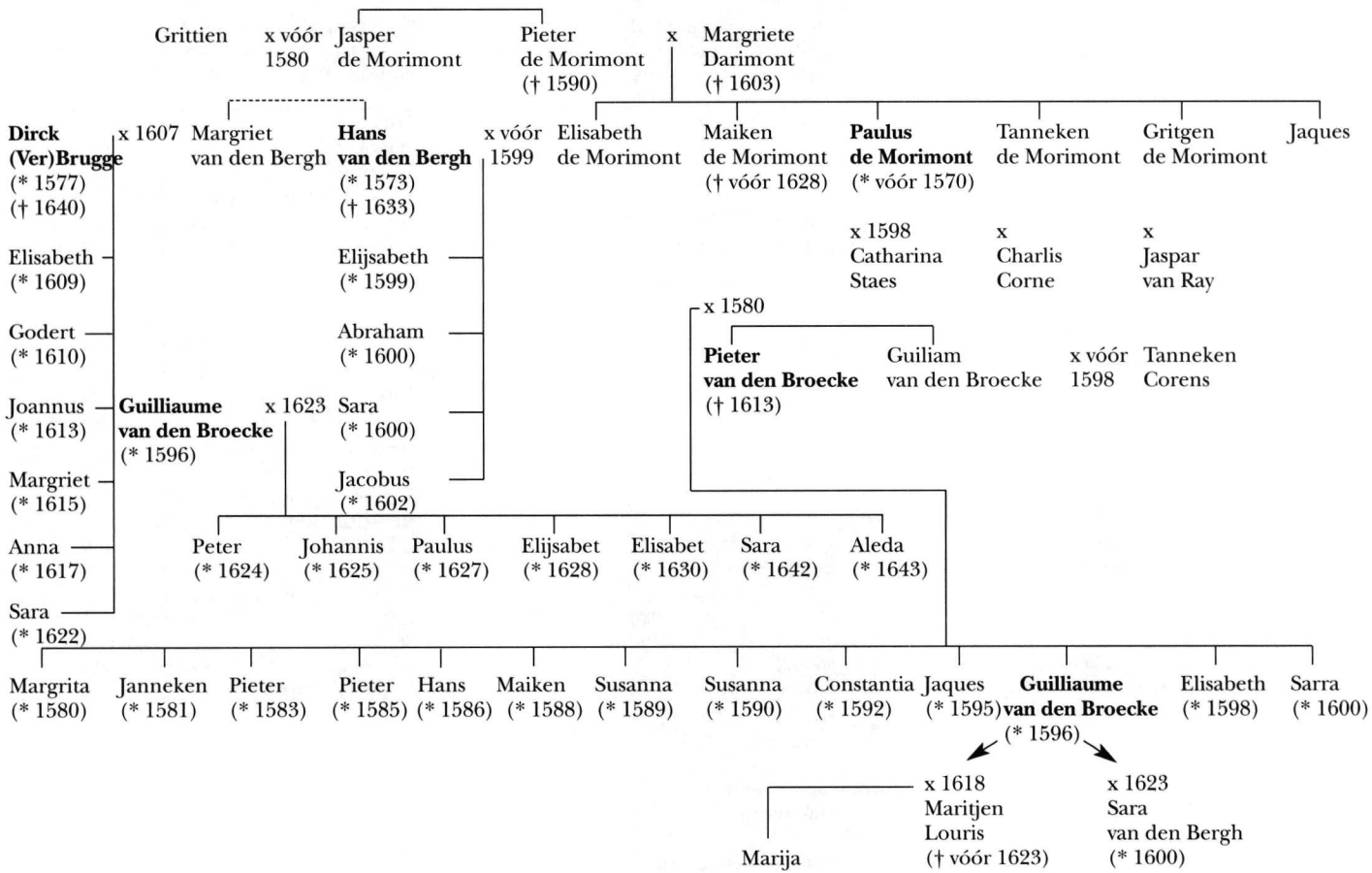

Families Nijs – Nuyts – Jacobs

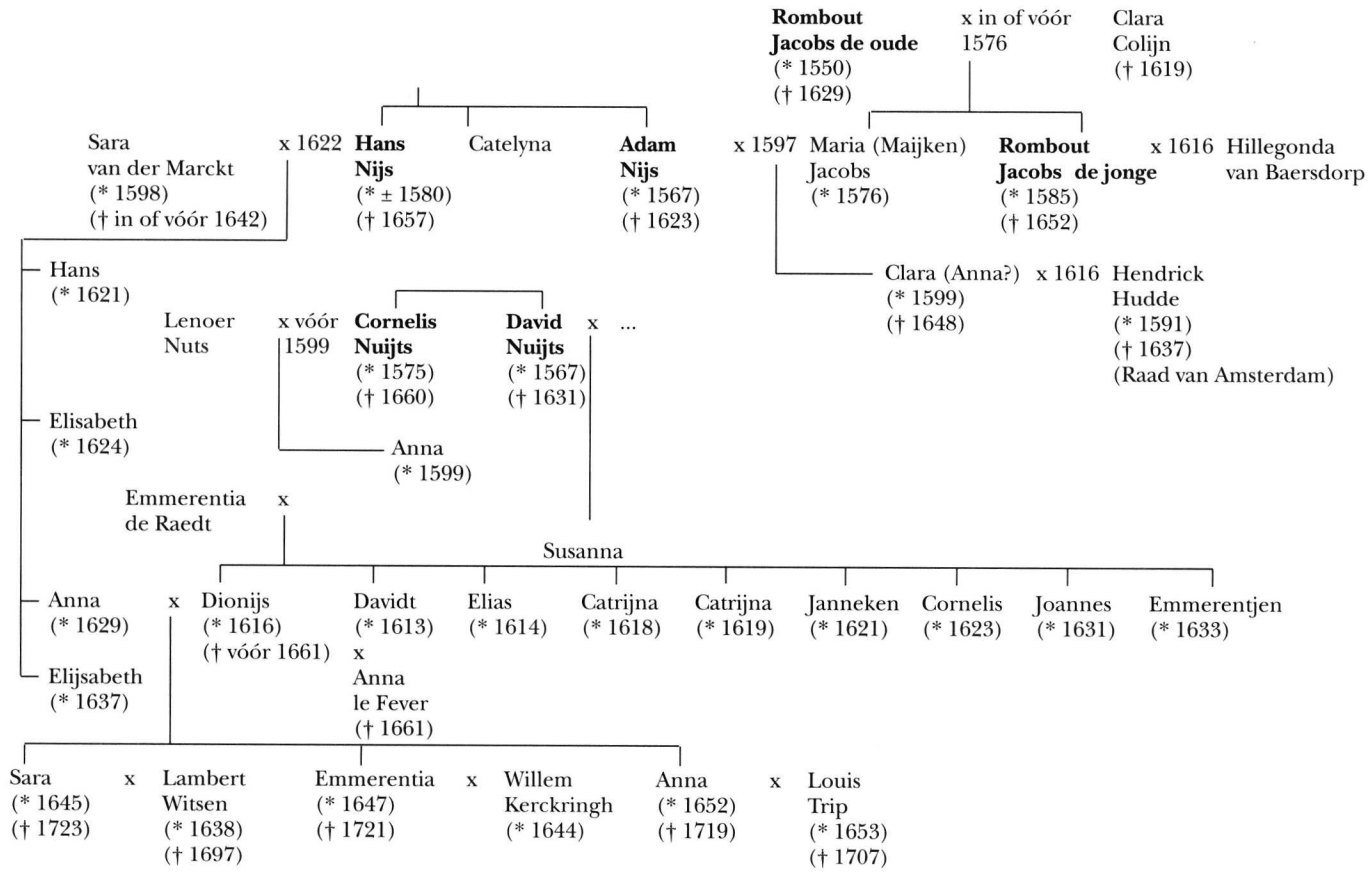

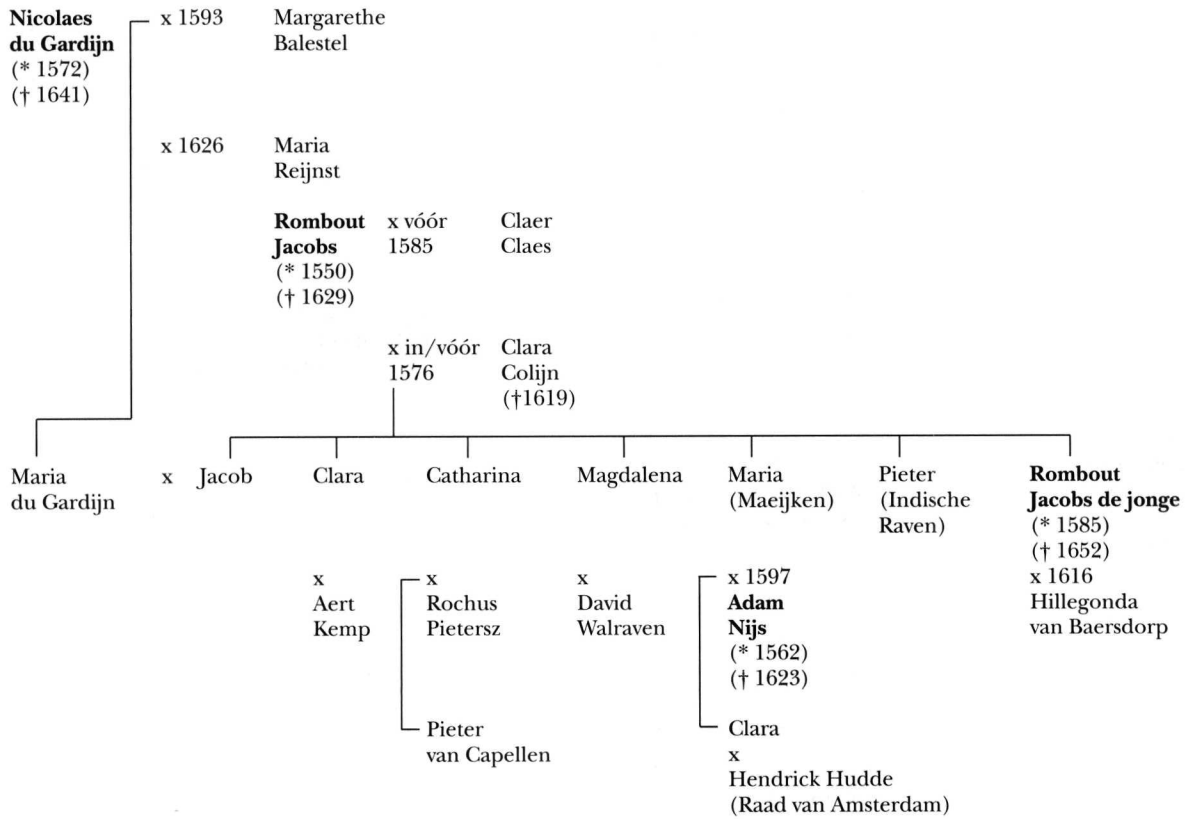
Nicolaes du Gardijn (* 1572) († 1641)
x 1593
Margarethe Balestel
x 1626
Maria Reijnst
Rombout Jacobs (* 1550) († 1629)
x vóór 1585
Claer Claes
x in/vóór 1576
Clara Colijn (†1619)
Maria du Gardijn
x
Jacob
Clara
Catharina
Magdalena
Maria (Maeijken)
Pieter (Indische Raven)
Rombout Jacobs de jonge (* 1585) († 1652)
x 1616 Hillegonda van Baersdorp
x Aert Kemp
x Rochus Pietersz
Pieter van Capellen
x David Walraven
x 1597 **Adam Nijs** (* 1562) († 1623)
Clara x Hendrick Hudde (Raad van Amsterdam)
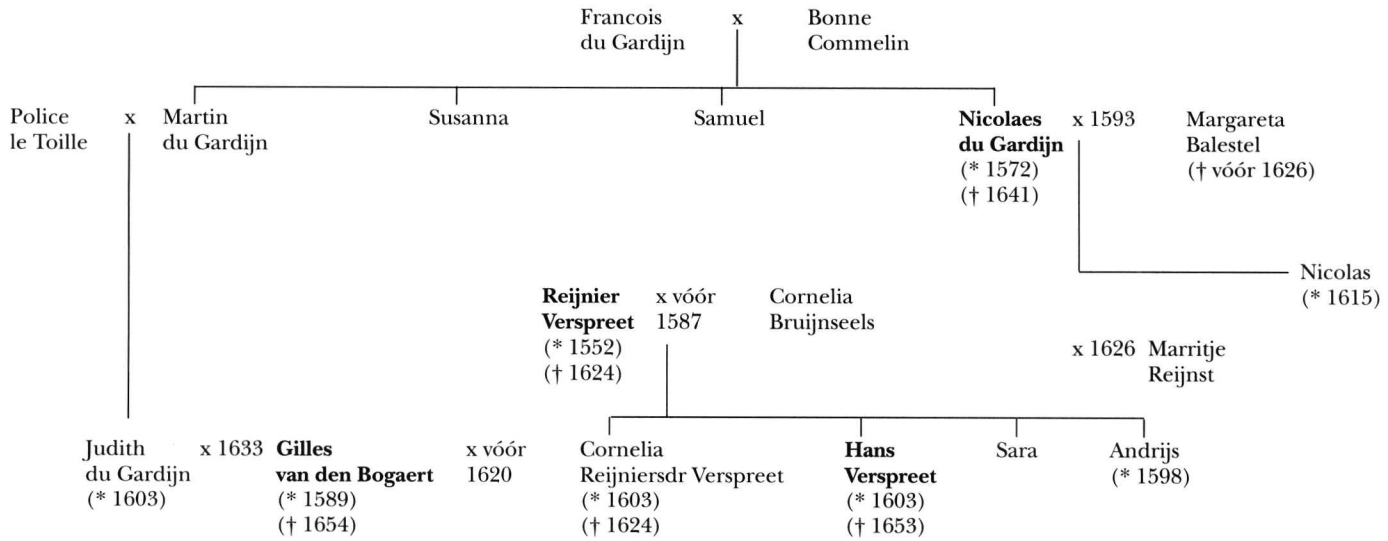
Familie Du Gardijn